

Пёрлешүллә хушаләхсенчи пурнаҕ утти

«Эпир йалта аставатпәр», —

тет хушаләх ентешә, Свердловск облаҕсенчи Краснотурьински индустри колледжән экономика пайән ертүҕи пулна ҕ ветеранә В. Н. Мастеров.

— Эпә паянхи Е. Андреев ячәпә хисепленекен хушаләхән председателне хай вәхәтәнче Е. А. Андреева суйланине питә лайах аставатпә. Ку вәл 1951 сұлта пулчә. 30 сұл хушшинче Евтихий Андреевич хушаләх аталанәвне чи сұлти картлашкәсене сәклерә. Хайән ячә те район, республика тулашне тухрә. Еҕ Геройә ятне тивәснә председател Рәсәйәпәх хайән еҕәпә пәларатчә.

Кәсалхи июлән 19-мешәнче вярәнти депутатсем чәннипе асәннә хушаләхән черетсәр пухавәнче пулса куртам. Тухәх калатәп, пухура та, ун хысән та пәшәрхану туйәмә пәрахмарә мана. Хушаләх саланнә... Вайлатса калас килмест, анча мана сәк “еҕре” колхозниксем айәплә пек туйәнмасть. Айәпә, ман шутпа, пачах урәххинсенче, колхозник пурнаҕә интереслентерменнисенче тата колхоз пурнаҕәсен ветерансен пурнаҕәпә кәсәкланманнисенче. Е. А. Андреев

хысән хушаләх еҕсенәсем 4 председател суйларәс пулин те, үсәмлә еҕ сук. Паян сәнәрен суйланә председателе В. Семенова та кооператива хум сәнче тытса хәварма сәмәл мар. Кунта хушаләх еҕсенәсемпе район пусләхәсем мал туртамлә пәрешкел сұл суйласа илсен кәна үсәмлә пул. Хушаләх еҕсенәсем сәк сұл сине тәнинә вәсем пухура тухса кәланисем те сирәплетәсә. Вәсем еҕсләшән тата тивәснә еҕ уқси илешән. Сәкә пухәва та үсәрлә пәма шикленменнисем пирки мар. Вәсем вярәнтан кәшкәрсә пухәва ирттерме чәрмантарни малалла пәхса тунә утам марах. Сәкна курсә хушаләхә еҕсләсә тивәснә канәва тухнисем унчәнрәх вайлә пулна хушаләх авәра путасси патне ситнишән кулянаҕсә, еҕсенә тәрлетме пулашкан сәнүсем парәсә, хушаләхри хайсен пайәсем пирки пуҕ ватаҕсә.

Пәтме парас марччә хушаләхә. Асатте-асаннесен, ат-

тесемпе аннесен еҕне сая ярас марччә. Сәкән пек шухәшпа саланчәс хушаләх еҕсенәсем черетсәр пухуран.

Выйәх апачә хатәрлес еҕ вәсләнменнинә пәхсах сәр еҕсенәсем паян вырмана тухәсә. 885 гектар сәнче пурнаҕсламалла хушаләхән вырма еҕсенә.

Манән атте-анне колхоза 1930 сұлта кәнә. Сәр еҕә коллективлә еҕсләсәсәр пысәк тухәс пәмәсса вәсем әнланнә, сәк меле аталантарса пынә. 1993 сұлта Е. Андреев яч. хис. хушаләхә 32 грузовик, пәр автобус, 3 сәмәл автомашина, 3 специаллә автомашина, 32 трактор, 10 комбайн, 3 косилка, выйәх апачә хатәрлемелли пәр комбайн пулна (Е. Ерагин “Моргаушский край”, 1994с. 64-меш стр.). Паян сәк кашни техникапа пәрер сүн еҕсләсен те хушаләхә 85 сүн валли еҕ вярәнә пулатә, анча... Пәрле пәр тәлләвлә пулмасан еҕ тухәсләхә пирки каласни те стенана пәрсапа пени кәна.

Вулакан пултарулаҕә сәвә йәркисенче

Сәр-Аннемәр чәнәт

АВТОРТАН. Пәрлешүллә хушаләхсенә паян мән пур еҕсенә йалтах вырмана вәхәтра ирттерес еҕе мобилизацияме чәнәтәп.

Тәван сәршыв Амәшә, Пур пархатар ун ятпа, Сәршывра пурте пәлет Анне еҕре тенипе.

Сәр-Анненә юратса Еҕрен ниҳсан пәрәнман. Сән үкерчәкә пәхса — Курәр, вәл еҕе манман.

Кәлтине илсә сүлө Йыхәратә вәл халәха: Пәтәм йышпа пәрлешсе Тухәр тырә пуҕтарма!

Таса уҕә сывләшра, Тулли пучах шәршипе, Вай кәрет ав кәкәра, Кашни туятә ун усине.

Тәван сәршыв Амәшә Вун-вун ача суратса. Кашнин пултәр уссийә — Вырма вәхәчә ситсе.

Кәтет амәш, тинкерет, Кил-суртне те тирпейлет, Апат-симәс хатәрлет, Выйәх-чәрләнне пәхәтә. **Василий ПАВЛОВ.** Турай ялә.

Зоя Валерьяновна Степанова Альбина Анатольевна **Налимова** агроном еҕәнчә пәррәмәш сұл мар. Паян вәсем иккәшә те “Патшаләх вәрләх инспекцие” федераллә патшаләх учреждениен Муркаш районенчи филиаленчә еҕсләсә. Черетлә вырмара кәсал та тырә кәлтисем тулли пуласса шаңсә сән үкерчәкри агрономсем.

А. БЕЛОВ сән үкерчәкә.

Пәрлешүллә хушаләхсенче

Ответләха туятә

“Оринино” ял хушаләх производство кооперативе районта чылайәшешән еҕре тәсләх пулса тәни хушаләхри кашни еҕән хайән еҕ вярәнчә ответләха туйса еҕсләсә сыхәннәран пусланатә. Ака 1978 сұлтанпа водительтә еҕсләсен Владислава Михайлович Налимова пирки урәхла епле кәлән-ха. Еҕ стажнә пысәк пайне ответләха туйкан водитель асәннә хушаләхри ирттернә. Паян вәл хушаләхри сәтә сәтә завочәсене вәхәтра ситерессивән ответлә.
— **Кунсерен хушаләхән 2-шер тонна сурә сәр каятә. Сәкә вәл кулленхи уқса пуллене ене савакансем те, эпир те аван әнланатпәр. Сәвәнпа апа вәхәтра сәтә сү заводне ситерессии — манән тәп задача. Сәк шухәшпа эпә куллен еҕе тухатәп та, — терә машинана сәтә тәме пырса лартнә май Владислава Михайлович. Еҕ сине пурте пәр сәмьери пек пәхсан еҕ әнасси пирки иккәлену те сук.**

Анатолий БЕЛОВ сән үкерчәкә.

Шурча шуләнчен

СЫВЛӘХЛӘ ПУЛМА

Сирәп сывләхлә пулма Ирпе ирех тәмалла, Физзарядка тумалла, Сив шывап сәвәнмалла. Тәрәс апатланмалла, Хәвәрт-хәвәрт чупмалла. Мунчана кайсан вара Миләкпе сәпәнмалла. Эс чирләмән ниҳәсан Сирәп сывләхлә пулсан.

ЧАН КАЛАТАП

Ан тусләшәр пируспа, Эрехле те сәрапа. Кирлә мар вәсем пире,— Чән калатәп эп сире. Пирус туртса иртичен Физзарядка тумалла.

Эрех еҕсә сүриччен Урокне вөрәнмелле. Туслә пул әс еҕспеле, Физзарядкапа пәрле. Кунсерен апа тусан Пурнаҕә пулчәчә аван.

Катя МАЙКОВА.
КУН ЙЕРКИ

Эп тәратәп ирхине Кашни кун сич сөхетре. Сәвәнәтәп, тумланатәп, Шукулалла тухса чупатәп. Тәрәшса эп вөрәнәтәп, Лайах пәлләсәм илетәп. Килти еҕе яланах Эп тәватәп вәхәтра. Ачасем, хатәр пулар Пуррине асра тытма: Кун йеркине пәхәнар Ялан сывләхлә пулма.

Даша БОРЗАЕВА.

Пахчаҕәсене пәлме

Уйах календарә

Август уйахәнчә пахча симәс культурисене акма-лартма юрәхлә кунсем

Тутлә пәрәс	19-20, 28-29
Пәрәс	18-25, 30-31
Томат	19-25, 28-31
Купәста	16-20
Редис	1-6, 9-11, 28-31
Йүс кәшман	3-6, 9-11, 30-31
Кәшман, сарәк, тутлә кәшман	5-6, 9-10
Хәяр	19-20, 18-29
Баклажан, кабачок, патиссон	28-29
Кишәр	1-10
Салат, шпинат	16-20, 28-29
Сельдерей	1-2, 5-6, 16-20, 28-29
Хәрлә кәшман	1-2, 5-6, 9-10, 28-29
Петрушка (сұлсәлли)	15-18
Петрушка (тымарли)	1-2, 5-10
Укроп, фенхель	15-20, 24-25
Хрен	9-10, 19-20
Симәс сухан	3-4, 19-25, 30-31
Пуслә сухан	3-6, 9-10
Хәвәл сухан	21-22
Арбуз, мән хәяр, дыня	16-20
Ыхра	3-4
Сәр улми	5-6, 9-10
Кукуруза	19-22
Пәрса, фасоль	24-25, 30-31
Сәр сырли, ревень	2-7, 14-16, 30-31
Майоран, базилик, розмарин	24-25
Хәвәлсәврәнәш	16-20, 24-25
Хәмла	21-22
Чечексем	
Суханә	2-3, 7, 30-31
Вәррисем	17-20

Истори

Мишавай пәви

(Вәсә. Пусл. 61-меш номерте)

2003 сұлта Н.В. Никольский профессор 125 сұл туларнә май ку пәвә пуҕне сәнәтәсә юсарәс. Пәвә тавра сәтан тата хәмаран тытнә картана сәнәрен йәркәне кәртрәс. Халә пәвә пуҕне асфальт сул иртет. Пәвәре ачасем катамаранпа сәвәнса яраңсәсә. Пусләхсем пәвене тулна юшкәна тасатса тарәнлатма шултәсә.

Эпә ача чухне пәвәре, карас пула нумайчә. Ана сәрекепе сәрсе те, аләпа та тытаттәмәр. Ял халәхне валәсә пәнә, ытлашшине катки-каткипе, пички-пичкипе Шупашкара әсәтнә, пасарта хула сүннисене сутнә.

Василий Никитичпа (вәл 1907 сұлта вилнә) Агрәппина Степановна (вәл 1916 сұлта вилнә) кашни сұл тырә авәртса, апат туса пулсәне тарантарнә. Ун сүнчән Ксения Лукинична мамак (1876 сұлта суралнә) каласа паратчә. Пәвәсем Иршкә варәнчә тәватә ярамләччә. Пәчәк пәвә, тәп кукарти, тимәрсә ләсси валличчә. Иккәмәш пәвә, чи пысәкки, Мишавай пәви тени, пула ерчетме, виҕсәмәш кәпә-йәм сума, тәваттәмәшә — кантәр, пуса, йәтән, сәка йывәссин хулпине хутма, лашасене шыва кәртме.

Кайран мән пәвәрен пәрәх тәрәх лашасем, енесем, сынәсем, сурәхсем валли шыв ямалла турәс.

Чомантей (1663 сұлта суралнә), Юрка (1708), Юркей (1733), Андрей (1774), Никита (1814) еметленнине Диришкә вар-сырминчә пәвә тәвас шухәша Василий Никитич Никольский пурнаҕәсине Купәрля ял халәхә те асра тытатә, ялан апа аса илет.

Халә ку пәвә хәрринчә Н.В. Никольский профессор пәләкә ларатә. Унтах бесәдка. Пәвә хәрринчә вырнаҕнә паркә те Николаи Васильевич ячәпә хисепленсә тәрәтә. Унта Чәваш Республикин Президәнчә лартнә хураң та үсет. Кашни сұл майән 19-мешәнчә кунта Купәрляри тата сывәхри ялсенчә халәх пурнаҕәсине Шупашкартан та киләсә.

1884 сұлта Василий Никитич Никольский, мишавай пулса лайах еҕсләсә курсә, Етәрне районенчи Шәмәт вуләсән старшинә пулма суйласа лартаҕсә. Вәл ултә пиң ытла сүн пурәнакан вуләса ертсә пыратә.

В.Н. Никольский сәмьене лайах, йәркәллә тытакан сүн шуланнә, тәватә йваләнчә тата тәватә хәрне вөрәннә сынсем тунә. Пурте пәләсәсә, унән йвалә Николои Васильевич Никольский 200 ытла наука кәнеки пичетләсә кәларнә. Хайән ачисене унән шәллә Димитрий Никитич та вөрәнчә тәрәшнә. Унән аслә йвалә Иван Димитриевич — Юрки Иван — чаваш юриссене, юмахәсене, халәх кәланә халәпсемпе тупмалли юмах-

сене пухнипе пәллә. Вәл хайән наука еҕне 1906 сұлтах пичетләсә кәларнә. Тәпәр йвалә Никтополион Димитриевич виҕә аслә вөрәнү шукуләсенчә вөрәннә: Киеври сәр училищинчә 1917 сұлта, Мускаври Тимирязев ячәпә хисепленекен ял хушаләх академиянчә 1921-1926 сұлсенчә, Мускаври агро-педагогика институтенчә 1930-1931 сұлсенчә.

50 сұл каярах, эпә ас тәвәсса, ялта ялан, кашни сұл пушартан мәнле сыхланмаллине, пушар тухсан камән мән-мән тумаллине каласа әнлантаратчәс. Ваҕсәкәсси ял Совет председателә Нина Гаврилова апа кирлә еҕе тәсә йәркәлетчә. Ун чух кам пакурпа, кам витрәпә, кам лаша күлсә, кам пичкәпә тухмаллине пәләрәтәчәс. Кашни килти кәмакәна тата унән мәрйине Яков Семенов тәрәсләтчә. Мишавайән мән пәвинчән кам витрәпә, кам лашапа шыв йәтмаллине пәләрәтса май уйахәнчә смотр-кәтарту (репетици) тәватчәс. Ун чух ирттернә еҕсем пушартан сыхланас еҕре чылай пулшнә.

Пәвә хәрринчә хәрсемпе качәсәм пухәнәтчәс қас енелле. Тәрлә юрәсем юрлатчәс, тәрлә вайә вылятчәс. Михаил Алексеев апрель уйахәнчә Н.В. Никольский сәки патәнчә чучу хуратчә. Сәмрәксем те, ачасем те хәпәртсә яраңатчәс.

Пәвә патәнчә турник ту-

нәччә. Мәнле фигурәсем, упражненисем туман-ши? Аләпа туртәнас тәсә пәрин хысән тәпри тулшнә. Пәт пукәнә йәтас енәпә мала тухса сәнтерәс тәсә тәрәшнә. Пәвә сывәхәнчәх футболла, волейболла, чушкәлла, пытанмалла вылянә. Вайәсене фронтан киле таврәннә арсынсем те пәрле хутшәнатчәс. Эрехсәра, сәмакун еҕсә вәрсәсси, ятләсәсси, усал сәмаксем каләсси, вәрләсси, ашкәнасси пулман. Тәмлә выҕә пулсан та футболла, волейболла Гельмә Леонтьев, Петр Яковлев тата йтти ачасем лайах вылятчәс. Кәрәшкәсенчән Василий Иванов, Макав Цветков, Иван Федотов сәнтерәтчәс.

Инсәне-инсәне, катана юлчә Купәрля ялән историйә, патша хушине ревиизи ирттерсә сүн чүнәсене шултани. Сынсем ыра еҕсем туни паянхи куна та мәнәслән юлчә. Сәр вәтәр сұл ытла пәвә шывәпә уҕә кураҕсә ялта пурәнакансем. Мән чухлә уҕә паратә карас пәвийә, Мишавай пәви. Ирхине ирех, қашине те ене-сене, сурәхсене кәтәвә хәвалана чух выйәхсене кашни кун пәвә хәрринчә шыв еҕтерәсәсә. Пәвене юратса, савса, хәпәртсә пәхса эпир ялта тунә нумай-нумай еҕсене, пәллә, чаплә сынсене, еләкхи, авалхи Кәрмәш, Етәрне уесәнчисене аса илетпәр. Купәрля ялне ку уесәнчи хрәсчәсем Мишавай ялә тәсә чәннә. Ниҳәсан та никам та манас сук асран кәими мәнәслә Мишавай пәвине.

Николай ПАНТЕЛЕЙМОНОВ.